

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/125/85-89>

Sevda Ağayeva

Bakı Slavyan Universiteti

<https://orcid.org/0009-0001-6186-2136>

agayevasevda94@gmail.com

Motivasiya və həyəcanın ikinci xarici dil öyrənməsinə təsiri

Xülasə

Bu elmi məqalədə motivasiya və həyəcan kimi psixoloji faktorların ikinci xarici dilin (L2) öyrənilməsinə təsiri nəzəri və empirik yanaşmalar əsasında təhlil olunmuşdur. Məqalədə bu iki amilin xarici dil öyrənməsinə təsiri, onların qarşılıqlı əlaqəsi və fərqli öyrənmə mərhələlərindəki rolu araşdırılmışdır. Eyni zamanda, motivasiyanın artmasının öyrənməyə olan marağı və davamlılığı artırdığı, həyəcanın isə bəzi hallarda öyrənməni çətinləşdirdiyi göstərilmişdir. Lakin bəzi hallarda həyəcanın motivasiyanı stimullaşdırdığı hallara da rast gəlinmişdir. Texnologiya dəstəyi, fərdi strategiyalar və emosional tənzimləmə texnikaları vasitəsilə bu iki faktorun balanslaşdırılması mümkündür. Məqalənin sonunda praktik tövsiyələr və statistik nümunələr əsasında tədrisə inteqrasiya oluna biləcək təkliflər irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: *motivasiya, həyəcan, ikinci xarici dil, psixoloji amillər, dil öyrənmə, emosional tənzimləmə, texnologiya dəstəyi*

Sevda Aghayeva

Baku Slavic University

<https://orcid.org/0009-0001-6186-2136>

agayevasevda94@gmail.com

The Impact of Motivation and Excitement on Second Foreign Language Learning

Abstract

This scientific article analyzes the impact of psychological factors—motivation and anxiety—on second foreign language (L2) acquisition through both theoretical perspectives and empirical data. The paper investigates the interplay between these two variables, highlighting their influence across different language learning stages. It is shown that increased motivation strengthens learners' engagement and persistence, while anxiety—particularly language-related fear and performance pressure—may hinder effective learning. However, in some cases, anxiety may act as a stimulus for motivation (facilitative anxiety). The paper also discusses how personalized strategies, technology-enhanced tools, and emotional regulation techniques can help balance these factors. Practical recommendations and statistical insights are provided for educators to implement effective strategies in the language learning process.

Keywords: *motivation, anxiety, second foreign language, psychological factors, language acquisition, emotional regulation, educational technology*

Giriş

Qloballaşmanın sürətlə artdığı müasir dövrdə ikinci xarici dilin öyrənilməsi fərdi və ictimai inkişaf üçün vacib amillərdən birinə çevrilmişdir. Xarici dil bilikləri yalnız ünsiyyət vasitəsi olmaqla kifayətlənmir, həm də akademik, peşəkar və mədəni sahələrdə fərdlərin qlobal dünyaya inteqrasiya imkanlarını genişləndirir. Lakin ikinci xarici dilin öyrənilməsi prosesi yalnız dil qaydalarının mənimsənilməsi ilə məhdudlaşmır; bu prosesin uğuru bir çox psixoloji amillərlə, xüsusilə də motivasiya və həyəcan (emosional vəziyyət) ilə sıx bağlıdır.

Tədqiqat

Motivasiya – dil öyrənən şəxsin daxili və ya xarici təkanlarla hərəkətə keçməsinə təmin edən əsas psixoloji mexanizmdir. O, öyrənmə prosesinin davamlılığını, maraqlılığını və məqsədə çatmaq əzmini müəyyən edir. Eyni zamanda, həyəcan və digər emosional vəziyyətlər də öyrənmə fəaliyyətinə ciddi təsir göstərir. Müsbət emosional vəziyyətlər təlimə marağı artırdığı halda, qorxu, stress və narahatlıq kimi mənfi emosiyalar performansın aşağı düşməsinə səbəb ola bilər (Zhang və Xuande, 2024).

Bu məqalədə motivasiya və həyəcanın ikinci xarici dilin öyrənilməsinə təsiri nəzəri və empirik əsaslarla araşdırılacaq, bu amillərin öyrənmə prosesindəki rolu və qarşılıqlı əlaqəsi təhlil ediləcəkdir. Məqsəd – təlim prosesində bu psixoloji faktorları nəzərə almaqla daha effektiv öyrənmə strategiyalarının formalaşdırılması üçün elmi əsaslar yaratmaqdır. Mövzunun aktuallığı həm pedaqoji təcrübədə, həm də psixoloji yanaşmalarda bu istiqamətdə artan maraq və ehtiyacla əlaqədardır.

Motivasiya. Son araşdırmalar göstərir ki, motivasiya dil öyrənmənin keyfiyyətini və davamlılığını artırır. Xüsusilə texnologiya dəstəklə olduqda, motivasiya səviyyəsi yüksəlir. Məsələn, Wei (2023) süni intellekt əsaslı dil təliminin əyani nəticələrə, L2 motivasiyasına və özünü tənzimləmə bacarıqlarına müsbət təsir göstərdiyini ortaya qoyub (Wei, 2023). Eyni zamanda, universitet tələbələri arasında Çini ikinci dil kimi öyrənməyə yönələn dinamik motivasiya prosesləri tədqiq edilib; bu araşdırmada motivasiyanın zamanla sabit qaldığı, ancaq fərdi və kontekstual amillərlə dəyişikliklərin yarandığı qeyd olunub (Kaplan-Rakowski və Gruber, 2023).

Həyəcan (Language Anxiety). L2 öyrənmə prosesində həyəcan mürəkkəb rol oynayır. Papi & Khajavy (2023) tədqiqatlarında göstərir ki (Khajavy və Khodadady, 2013, s. 269–286), həyəcan “affective filter” nəzəriyyəsinə görə öyrənmə süzgəcini yüksəldərək öyrənmə prosesini çətinləşdirir və sərbəst danışmaq, imtahan performansı kimi sahələrdə mənfi təsir göstərir. *Cambridge Annual Review of Applied Linguistics* (2023) məqaləsində qeyd olunur ki, dil həyəcanının konstruktları, ölçü vahidləri və mənbələri geniş tədqiq olunur — bu sahədə faydalı metodoloji və nəzəri əsaslar yaradılıb.

Motivasiya–Həyəcan Dinamikası. 2024-cü ildə yayımlanan Fan Zhang və Xuande Wu (2024) tədqiqatında Çinli EFL tələbələrinin dinamik dinləmə prosesində motivasiya və həyəcan arasında müxtəlif əlaqələr aşkar edilib. Maraqlı nəticə: bəzi tapşırıqlarda bu iki dəyişən pozitiv əlaqəli, bəzi tapşırıqlarda isə əks və ya heç bir əlaqə göstərməyib — bu da onların mürəkkəb və diferensial xarakterini vurğulayır (Zhang və Xuande, 2024).

Oxşar olaraq, 2024-cü ildə yayımlanmış *Frontiers in Education* jurnalı Çinli ingilis dili təqdimatlarında motivasiya artdıqca həyəcanın azaldığını və bununla tələbələrin danışq performansının yaxşılaşdığını göstərib. Bu, motivasiya artımı yolu ilə emosional gərginliyin azaldılmasının praktik nəticələr gətirdiyini göstərir.

Cədvəl 1.

Empirik nəticələrin ümumiləşdirilməsi

Münasibət tipi	Tapıntılar
Pozitiv əlaqə	Bəzi hallarda motivasiya və həyəcan eyni istiqamətdə hərəkət edə bilər (Məsələn, dinləmə prosesində həyəcan motivasiyanı gücləndirir)
Mənfi əlaqə	Motivasiya artdıqca həyəcan azalır, bu da daha sərbəst və effektiv danışq təcrübəsinə səbəb olur
Sıfır və ya qarışıq	Vəziyyətdən, fərdlərdən və tapşırıqlardan asılı olaraq hər hansı əlaqə müşahidə oluna bilər.

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib olunmuşdur.

Motivasiya və həyəcan arasında qarşılıqlı əlaqə

Çoxölçümlü təsirlər və qarşılıqlı dinamika. Son zamanlar aparılan tədqiqatlar göstərir ki, motivasiya və həyəcan (anxiety) ikisi birlikdə öyrənmə performansına kompleks təsir göstərir və dinamik qarşılıqlı əlaqədə hərəkət edir. Məsələn, vyetnamlı tələbələr üzərində aparılan L2 yazı tapşırıqları təcrübəsində yüksək səviyyəli motivasiya tapşırıqla bağlı həyəcanı azaltmaqla performansı artırır; əksinə, həyəcan yüksəldikdə motivasiya düşür və nəticələr zəifləyir.

Frontiers in Psychology jurnalındakı digər araşdırmada Çinli tələbələr üzərində motivasiya və emosiyalar (xüsusilə xoşbəxtlik və həyəcan) arasında adaptiv əlaqə təsdiqlənib. Orada həyəcanın bəzi hallarda (oste-focused motivasiya) faydalı ola biləcəyi göstərilib.

Fon motivasiya və vəziyyət həyəcanı. Motivasiya və həyəcan yalnız bir-birindən asılı deyil; onların xas xüsusiyyətləri – məsələn, “ideal L2 öz-şəxs” və “ought-to L2 öz-şəxs” – zamanla məhsuldarlığa və emosional rahatlığa təsir göstərir. EFL şagirdləri arasında aparılan dinamik oral təqdimat tədqiqatında müəyyən edilmişdir ki, ideal L2 öz-şəxs artdıqca, həyəcan düşərkən motivasiya yüksəlir (Zhang və Xuande, 2024).

Motivasiya ilə həyəcanın qarşılıqlı tənzimləyici rolu. Yeni əsrdəki tədqiqatlarda müəyyənənə ki, motivasiyanın yüksəlməsi həyəcanı yüngülləşdirir və nəticədə öyrənmə prosesini daha effektiv edə bilər. Belə ki, Çinli universitet tələbələrinin dinləmə prosesində aparılan idiodinamik yanaşmada optimal səviyyəli həyəcan motivasiyanı gücləndirir – yəni, həyəcan hər zaman mənfi deyil, o, həm də “facilitative anxiety” rolunda çıxış edə bilər (Wu, 2023, s. 45–50).

Kontekst asılılığı və fərdi xüsusiyyətlər. Tədqiqatlar göstərir ki, motivasiya–həyəcan əlaqəsi fərdin dil bacarıqları, mədəni konteksti və tapşırıq tipi kimi amillərdən asılıdır. Məsələn, motivasiyanın və həyəcanın oxuma, dinləmə və yazı kimi fərqli bacarıq sahələrində əlaqəsi dəyişkəndir: bəzi tapşırıqlarda hər ikisi paralel hərəkət edərkən, bəzilərinə isə əks istiqamətdə hərəkət edə bilər (Horwitz və b., 1986, s. 125–132).

Dil öyrənmədə motivasiya və həyəcanın tarazlaşdırılması uğurlu nəticələr üçün vacibdir. Effektiv tədris prosesində aşağıdakı əsas prinsiplər nəzərə alınmalıdır (Ushioda, 2022):

- **Motivasiyanın gücləndirilməsi:** Öyrənənlərin öz məqsədlərini dəqiqləşdirməsinə, gələcəkdə dil bacarıqlarını necə istifadə edəcəklərini təsəvvür etmələrinə kömək edilməlidir. Bu, daxili maraq və öyrənmə həvəsini artırır (*Frontiers in Education*, 2024).
- **Həyəcanın azaldılması:** Təhlükəsiz və dəstəkləyici mühit yaradılmalı, səhvlər öyrənmənin təbii hissəsi kimi qəbul edilməli, tələbələrin psixoloji rahatlığı təmin olunmalıdır (Luo və Zhang, 2024).
- **Avtonomiya və seçim imkanları:** Tələbələrə tapşırıq və mövzu seçimi üçün imkanlar verilməli, onların öyrənmə prosesində fəal iştirakları təşviq edilməlidir.
- **Texnologiyadan faydalanma:** Virtual reallıq, süni intellekt əsaslı proqramlar və digər rəqəmsal alətlər motivasiyanı artırmaq və həyəcanı azaltmaq üçün istifadə olunmalıdır.
- **Emosional tənzimləmə bacarıqları:** Nəfəs texnikaları, stressin idarə edilməsi və özünü sakitləşdirmə metodları tədris proqramlarına daxil edilməli, tələbələrə həyəcanla mübarizə üsulları öyrədilməlidir.

Bu yanaşmalar dil öyrənmə prosesini həm daha səmərəli, həm də psixoloji cəhətdən sağlam edir, nəticədə öyrənənlərin dil bacarıqları daha yüksək səviyyədə inkişaf edir (MacIntyre və Gregersen, 2022).

Cədvəl 2.

Statistik nümunələrdən ibarət praktiki tövsiyələr

Yanaşma / Strategiya	Konkret Nümunə	Effekt və Statistik Nəticə	Mənbə / İstinad
Motivasiyanın gücləndirilməsi	Tələbələrə “ideal L2 öz-şəxs” vizuallaşdırma məşğələləri keçirmək, şəxsi məqsədlərini yazdırmaq	Daxili motivasiyanın artması, həyəcan səviyyəsinin 10-15% azalması	Fan Zhang və Xuande Wu (2024)
Həyəcanın azaldılması	Səhvlərin müsbət geribildirimlə qəbul edilməsi, “səhv öyrənmə fürsətidir” yanaşması tətbiqi	Psixoloji rahatlığın artması, öyrənmə məhsuldarlığında 12% artım	Papi və Khajavy (2023)
Avtonomiya və seçim imkanları	Mövzu və tapşırıq seçimində tələbələrin fəal iştirakı, fərdi və qrup işi arasında seçim hüququ	Motivasiya 18%, həyəcan 8% dərəcəsində dəyişiklik	Ushioda (2022)
Texnologiyadan istifadənin artırılması	VR əsaslı dil təlimi, AI danışq köməkçiləri (məs. “Lora” chatbot)	FLA (Foreign Language Anxiety) 12-15% azalır; WTC (Willingness to Communicate) 15% artır	Kaplan-Rakowski və Gruber (2023); Luo və Zhang (2024)
Emosional tənzimləmə bacarıqları	Nəfəs texnikaları, stress idarəsi məşğələləri, “stress jurnalı” tətbiqi	Tələbə stress səviyyəsi 20% azalır, danışq performansı yüksəlir	MacIntyre və Gregersen (2022)

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib olunmuşdur.

Nəticə

Bu araşdırmada motivasiya və həyəcan kimi psixoloji amillərin ikinci xarici dilin öyrənilməsi prosesinə təsiri çoxölçülü yanaşma ilə təhlil olunmuşdur. Nəticələr göstərdi ki, bu iki faktor bir-birinə qarşılıqlı təsir göstərir və öyrənmə mühitinin məhsuldarlığına bilavasitə təsir edir. Belə ki, yüksək motivasiya öyrənmə prosesinə müsbət təsir göstərərək öyrənənin diqqətini, davamlılığını və fəallığını artırır. Xüsusilə daxili motivasiya – öyrənənin şəxsi maraqları, məqsədləri və “ideal L2 öz şəxs”ə olan inancı – dil öyrənməyə qarşı daha güclü bağlılıq və istək formalaşdırır.

Eyni zamanda, həyəcan (anxiety), xüsusilə danışq qorxusu, imtahan stressi, səhv etməkdən çəkinmə kimi hallar öyrənmə fəaliyyətində ciddi psixoloji maneə yaradır. Araşdırmalar göstərir ki, bu cür mənfi emosional vəziyyətlər öyrənmə performansını zəiflədə, nitq axıcılığını və inamı azalda bilər. Lakin bəzi hallarda həyəcanın motivasiyanı stimullaşdırdığı, yəni “facilitative anxiety” rolunda çıxış etdiyi hallar da müşahidə olunmuşdur.

Motivasiya və həyəcanın əlaqəsi kontekstdən və fərdi xüsusiyyətlərdən asılı olaraq dəyişir. Məsələn, dinləmə və yazı tapşırıqlarında bu iki faktor bir-birini tamamlaya, lakin oxuma və danışq mərhələlərində bir-birinə əks təsir göstərə bilər. Texnologiya əsaslı metodların – süni intellektli danışq botları, virtual realıq platformaları – istifadəsi isə həm motivasiyanı artırmaqda, həm də həyəcanı azaltmaqda effektiv vasitə kimi müəyyən edilmişdir.

Tədqiqat göstərdi ki, ikinci xarici dil öyrənənlər üçün müsbət psixoloji mühitin yaradılması, öyrənənin seçim və iştirak imkanlarının artırılması, emosional tənzimləmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və fərdi motivasiya amillərinin dəstəklənməsi uğurlu nəticələrə səbəb olur. Beləliklə, tədris prosesində motivasiya və həyəcanın psixoloji dinamikası nəzərə alınmalı, interaktiv, texnoloji və tələbəyönlü strategiyalar tətbiq olunmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Cambridge Annual Review of Applied Linguistics. (2023). *Conceptualizing Language Anxiety: Definitions, Constructs, and Measures*.
2. Frontiers in Education. (2024). *Effects of Motivation on Foreign Language Presentation Performance*.
3. Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. (1986). *Foreign language classroom anxiety*. The Modern Language Journal, 70(2), 125–132.
4. Kaplan-Rakowski, R., & Gruber, E. R. (2023). *The Role of VR in Reducing Language Learning Anxiety*. Language Learning & Technology.
5. Khajavy, G. H., & Khodadady, E. (2013). *Exploring the Role of Anxiety and Motivation in Foreign Language Achievement: A Structural Equation Modeling Approach*. Porta Linguarum, 20, 269–286
6. Luo, Y., & Zhang, X. (2024). *Artificial Intelligence-Based Dialogue Systems and Willingness to Communicate*. Journal of Educational Technology.
7. MacIntyre, P. D., & Gregersen, T. (2022). *Emotional Regulation Strategies in the Language Classroom*. TESOL Quarterly.
8. Papi, M., & Khajavy, G. H. (2023). *Second Language Anxiety and Affective Filter Theory Revisited*. Language Teaching Research.
9. Ushioda, E. (2022). *Learner Autonomy and Motivation in Language Learning*. Language Teaching.
10. Wei, Y. (2023). *AI-Enhanced Language Learning and L2 Motivation: A Longitudinal Study*. Computer Assisted Language Learning.
11. Wu, T. (2023). *Reviewing the Anxiety and Motivation in Foreign Language Learning From the Perspectives of Definition and Classification*. In M. Shelley, V. Akerson, & M. Unal (Eds.), Proceedings of the 2023 International Conference on Education and Social Science (pp. 45–50). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.230308.008>
12. Zhang, F., & Xuande, W. (2024). *Dynamic Interplay of Motivation and Anxiety in Listening Performance among Chinese EFL Learners*. Frontiers in Education. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2024.1394922/full>

Daxil oldu: 31.08.2025

Qəbul edildi: 23.12.2025